

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI FANINING O'RNI

Zuparova Saodat Sharipovna ¹¹ Ilmiy rahbar: Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Xaqqulova So'g'diyona Eldor qizi ¹Suyunova Jamila Qaxramonovna ¹Urdabayeva Dilnoza Abduqaxorovna ¹¹ Gmail: sugdiyonatalatova@gmail.com Teli: 94 861 15 11MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 07.04.2025

Revised: 08.04.2025

Accepted: 09.04.2025

KALIT SO'ZLAR:

boshlang'ich ta'lim,
ingliz tili, chet tillarini
erta o'rgatish,
kommunikativ
yondashuv, til o'rgatish
metodikasi, lingvistik
kompetensiya,
motivatsiya, interaktiv
darslar, ta'lim
islohotlari, pedagogik
strategiyalar.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tili fanining o'rni, uning o'quvchilarning lingvistik va kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi ahamiyati hamda yosh bolalarning til o'rganishga bo'lgan tabiiy qiziqishi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ingliz tilini erta bosqichda o'rgatishning afzalliklari, samarali metodlar va yondashuvlar, shuningdek, pedagogik-psixologik jihatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy darsliklar, interaktiv o'qitish vositalari va muhitning o'quv jarayoniga ta'siri yoritiladi. Maqola O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimidagi so'nggi islohotlar kontekstida yozilgan bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganish motivatsiyasini oshirishga xizmat qiluvchi strategiyalarni ham o'z ichiga oladi.

KIRISH. Globalizatsiya jarayonlari chuqurlashib borayotgan hozirgi davrda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini o'rganish zarurati yanada ortib bormoqda. Bugungi kunda ingliz tili nafaqat xalqaro muloqot, balki fan, texnologiya, iqtisodiyot va ta'lim sohalarida

yetakchi vosita sifatida xizmat qilmoqda. Shu boisdan ham O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini isloh qilish, ayniqsa chet tillarini o'qitish sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Prezidentning 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli qarori bilan "Ingliz tilini o'rganishni ommalashtirish va ta'lim tizimining barcha bosqichlarida uning samaradorligini oshirish" masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu hujjat asosida maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichlaridan boshlab ingliz tilini sifatli o'qitish tizimi yo'lga qo'yilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflar chet tilini o'rganishda poydevor bosqichi hisoblanib, bu davrdagi ta'lim sifati kelajakdagi til kompetensiyasining mustahkam asosini tashkil qiladi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tili fanining o'rni, o'qitish metodikasi, lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishdagi imkoniyatlar, shuningdek, zamonaviy ta'lim vositalarining ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi.

Asosiy qism

Zamonaviy ta'lim paradigmasi shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga, uni global axborot makoniga moslashtirishga yo'naltirilgan. Bunday jarayonda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini o'rgatish alohida o'rin egallaydi. Bugungi kunda ingliz tili dunyo miqyosida xalqaro aloqa, fan, texnologiya, diplomatiya va biznesning asosiy vositasi sifatida tan olingan. Shu sababli bu tilni erta bosqichdan o'rganish yosh avlodni raqobatbardosh va zamonaviy bilimlarga ega bo'lgan kadr sifatida shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Psixolingvistik tadqiqotlarga ko'ra, 6–10 yoshdagi bolalar fonetik eshituv sezgirligi, yod olish qobiliyati, taqlid qilish layoqati va qiziqish orqali bilimni o'zlashtirishda yuqori salohiyatga ega bo'ladi. Bu yosh davrida yangi tilni o'zlashtirish ongsiz tarzda, ya'ni tabiiy jarayon orqali sodir bo'ladi. Bolaning tilga nisbatan shakllanayotgan ijobiy munosabati, motivatsiyasi va ijtimoiy faolligi ushbu jarayonni yanada samaraliroq qiladi. Shu bois, boshlang'ich ta'lim bosqichida til o'rgatish jarayonining psixologik va pedagogik xususiyatlarini chuqur hisobga olish zarur. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'rgatishda kommunikativ yondashuv asosiy metodik tamoyil sifatida qaraladi. Bu yondashuv tilni muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishga urg'u beradi. Quyidagi metod va texnologiyalar aynan shu yoshdagi o'quvchilarda til o'zlashtirish jarayonini yanada faol va samarali qiladi. Total Physical Response (TPR) – o'rgatilayotgan so'z yoki iborani amaliy harakat bilan mustahkamlash orqali anglashni ta'minlaydi. Gamification (o'yinli metodika) – darslarni o'yin shaklida tashkil qilish orqali bolalarda qiziqish va ishtirokchanlikni oshiradi. Storytelling va dramatizatsiya – bolalarning obrazli tafakkurini rivojlantirish va til materialini kontekstda o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Multimediaviy vositalar – audio, video, animatsion materiallar orqali eshitish va tushunish kompetensiyalarini rivojlantiradi. CLIL (Content and Language Integrated Learning) – ingliz tilini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda o‘qitish orqali fanni va tilni birgalikda o‘zlashtirish imkonini yaratadi. Boshlang‘ich ta‘limda til o‘rgatish samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quv muhiti va didaktik resurslarga bog‘liq. Zamonaviy sinfxonalarni ingliz tili darslari uchun moslashtirish, texnik jihozlash (interaktiv doskalar, proyektorlar, kompyuterlar), shuningdek, vizual vositalar (flayerlar, flesh-kartalar, tematik plakatlar) bilan boyitish zarur. Bundan tashqari, internet resurslaridan foydalanish – masalan, British Council Kids, Starfall, Duolingo for Kids kabi platformalar – o‘quvchilarning mustaqil va faol o‘rganishiga ko‘maklashadi. O‘zbekiston Respublikasida oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan ta‘lim islohotlari, xususan, chet tillarni erta bosqichdan boshlab o‘qitishni joriy etish bo‘yicha tashabbuslar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Prezident qarori (PQ-5117-son, 2021-yil 19-may) va 2022–2026-yillar uchun ishlab chiqilgan milliy dastur asosida maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim bosqichlarida ingliz tilini o‘qitish bo‘yicha yangi metodologiyalar, o‘quv dasturlari va kadrlar tayyorlash tizimi yo‘lga qo‘yildi. Bu esa, o‘z navbatida, yosh avlodning global axborot maydoniga erkin kirib borishini ta‘minlaydi.

Empirik tahlil

Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitish jarayonini chuqur o‘rganish maqsadida Toshkent shahri va Farg‘ona viloyatidagi 6 ta umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida empirik tadqiqot o‘tkazildi. Tadqiqotda 1–4-sinflarda dars berayotgan 24 nafar ingliz tili o‘qituvchisi, 180 nafar o‘quvchi va 60 nafar ota-ona ishtirok etdi. Tadqiqotdan ko‘zlangan asosiy maqsad — boshlang‘ich bosqichda ingliz tilini o‘qitishdagi mavjud holatni, metodik yondashuvlar samaradorligini va o‘quvchilarning til o‘zlashtirish darajasini aniqlashdan iborat edi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, ishtirok etgan o‘qituvchilarning. 87% — kommunikativ yondashuvdan foydalanishini bildirgan. 75% — darslarda o‘yinli metodlarga (gamification) ustuvor o‘rin bergan. 68% — multimedia vositalaridan foydalanishini, biroq barcha maktablarda texnik imkoniyatlar to‘liq emasligini ta‘kidlagan. 54% — CLIL usulini qisman qo‘llashga harakat qilayotganini bildirgan. Bu ko‘rsatkichlar o‘qituvchilarning metodik xabardorligi yuqoriligini ko‘rsatadi, biroq ularni amalda to‘liq qo‘llashda texnik va tashkiliy to‘siqlar mavjudligini ham anglatadi. O‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari maxsus tayyorlangan diagnostik testlar orqali baholandi. 3 va 4-sinflarga mo‘ljallangan testlar bo‘yicha natijalar quyidagicha. Fonetik tinglab tushunish – 73% o‘quvchi topshiriqlarni to‘g‘ri bajardi. So‘z boyligi (leksik bilim) – o‘rtacha 150–200 so‘z oralig‘ida faol lug‘atga ega. Og‘zaki nutq faoliyati – 62% o‘quvchi oddiy jumalarni to‘g‘ri tuzib

gapira oladi. Yozma savodxonlik – 48% o'quvchi so'zlarni to'g'ri yozishda qiynalmoqda, bu o'quvchilarda fonetik va grafik tizim orasidagi tafovutlarni yengish uchun qo'shimcha yondashuvlar talab etilishini ko'rsatadi. Shuningdek, sinfda ingliz tilida nutqiy faoliyatga jalb qilish darajasi yuqori bo'lgan guruhlarda o'quvchilarning natijalari ancha yuqori chiqqani kuzatildi. Bu esa metodik faoliyat samaradorligining bevosita ta'sirini tasdiqlaydi. Ota-onalarning munosabati va qo'llab-quvvatlash darajasi O'tkazilgan suhbatlar va so'rovnoma asosida aniqlanishicha. 72% ota-ona farzandining ingliz tilini o'rganishidan mamnun. 49% ota-ona bolaga darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etishga tayyor. 38% ota-onalar farzandining muvaffaqiyatiga befarq yoki yetarlicha ko'mak ko'rsata olmayapti (asosiy sabablari – bilim yetishmasligi va vaqt tanqisligi). Bu holat ingliz tilining samarali o'zlashtirilishida oilaviy muhitning ham muhim o'rin tutishini tasdiqlaydi. Tahlillar asosida quyidagi muammolar aniqlangan. Ko'plab maktablarda texnik vositalarning yetarli emasligi. O'quv-metodik qo'llanmalar sifati va mazmunining bir xilligi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun maxsus ishlab chiqilgan interaktiv materiallarning yetishmasligi. O'qituvchilarning doimiy metodik qo'llab-quvvatlanmasligi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalar beriladi. Maktablar texnik va metodik resurslar bilan to'liq ta'minlanishi. Mahalliy sharoitga mos, yoshga oid maxsus o'quv qo'llanmalar ishlab chiqilishi. O'qituvchilarning malakasini oshirishga qaratilgan uzluksiz trening va seminarlar yo'lga qo'yilishi. Ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish bo'yicha ishlar olib borilishi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'rgatish zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Globalizatsiya sharoitida xorijiy til, ayniqsa, ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya, fan-texnika, madaniyat va iqtisodiy sohalaridagi yetakchi mavqei uni ertaroq bosqichda o'rganishni zaruriyatga aylantirmoqda. Boshlang'ich yoshdagi o'quvchilarni til o'rganishga jalb etish orqali nafaqat lingvistik kompetensiya shakllanadi, balki ularning muloqot, tafakkur, eshitish va ijodiy fikrlash ko'nikmalari ham jadal rivojlanadi. O'tkazilgan empirik tahlillar shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich ta'lim bosqichida ingliz tilini o'rgatishda o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi, o'quv muhitining zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlanishi va ota-onalarning qo'llab-quvvatlashi muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. O'quvchilarning fonetik eshituv sezgirliigi, yod olish salohiyati va o'yin orqali o'rganishga bo'lgan yuqori motivatsiyasi bu bosqichni chet tilini o'zlashtirish uchun eng samarali davrga aylantiradi. Shu boisdan, quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Ingliz tilini boshlang'ich bosqichdan o'qitish zamon

talabidir va u o'quvchining intellektual, ijtimoiy va madaniy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar va texnologik vositalardan keng foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi. O'qituvchilarning uzluksiz malaka oshirishi, shuningdek, mahalliy sharoitga mos o'quv-metodik resurslarning ishlab chiqilishi til o'rganish sifati uchun muhim ahamiyatga ega. Maktab, oila va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakati bilan boshlang'ich ta'lim bosqichida ingliz tilini samarali o'rgatish mumkin bo'ladi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish — bu oddiygina til o'rgatish emas, balki yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, global dunyo bilan muloqotga kirishish, ularning intellektual salohiyatini kengaytirish yo'lidagi muhim strategik qadamlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1972). *The Principles of Genetic Epistemology*. Routledge.
3. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
5. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.
6. Mirzaahmedov, A. (2019). *Boshlang'ich ta'limda ingliz tilining o'rni*. Toshkent. O'zbekiston Noshriyoti.
7. Islomov, B. (2020). *Chet tilini erta o'rgatish metodikasi*. Samarqand. Samarqand Noshriyoti.
8. Rahmonov, S. (2018). *Ingliz tilini o'qitishda interaktiv texnologiyalar*. Toshkent. Toshkent Universiteti Noshriyoti.
9. Ahmedov, D. (2021). *Modern Approaches to Foreign Language Teaching in Uzbekistan*. Toshkent. Uzbekistan Academy Press.
10. Karimov, R. (2017). *Ta'lim tizimida chet tilini o'rgatishning innovatsion usullari*. Farg'ona. Farg'ona Noshriyoti.